

PAPILAHUNGU RA

SADiLaR

South African Centre for Digital Language Resources

YI SEKETERIWE HI
TIMALI HI:

science & innovation

Department:
Science and Innovation
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

YI FAMBISIWE HI:

NORTH-WEST UNIVERSITY
NOORDWES-UNIVERSITEIT
YUNIBESITHI YA BOKONE-BOPHIRIMA

LAVA KU TIRHIWEKE
NA VONA:

Touching lives through innovation

Inter-institutional Centre for Language
Development and Assessment

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
UNIVERSITY OF PRETORIA
YUNIBESITHI YA PRETORIA

UNIVERSITEIT
iYUNIVESITHI
STELLENBOSCH
UNIVERSITY

XITSONGA: Hukuri 2021

TIYUNIVHESITI TA AFRIKA DZONGA – TI HOXA XANDLA EKA KUNGU RA NKOKA RA SADILAR

- Profesa Langa Khumalo

Xivono xa SADiLaR i ku khutaza ndzavisiso ni ku kotisa ndzavisiso wa dijithali na nhluvukiso hi tindzimi ta ximfumo ta 11 ta Afrika Dzonga, ku khutaza ni ku ndlandlamuxa ku hakelela swichudeni tidyondzo ta Digital Humanities eAfrika Dzonga ni le ntikonkulu, yi ri karhi yi pfula tindlela to tirhisana ni tiyunivhesiti tin'wana ta kwala tikweni ni ta le matikweni man'wana leti nga ni switirhisiwa leswi fanaka kumbe leswi yelanaka.

HLAYA HI MAYELANA NA:

- 1 Tiyunivhesiti ta Afrika Dzonga – ti hoxa xandla eka kungu ra nkoka ra SADiLaR
- 2 Purojeke Ya COVID-19 ya theminoloji ya tindziminyingi
- 3 Switirhisiwa Swa Dikixinari Ya Dijithali Ya XiN|uu
- 9 #N'hweti Ya Vavasati Ya 2021: Ku Kurisa Ntlawa Wa Vavasati Lava Hlomisiweke Hi Tlhelo Ra Thekinoloji Eka Dyondzo Ya Humanities Ni Social Sciences
- 11 Ndzavisiso wa theminoloji ya rimbewu u hi Xibunu eka SADiLaR
- 12 Swiendlakalo leswi taka

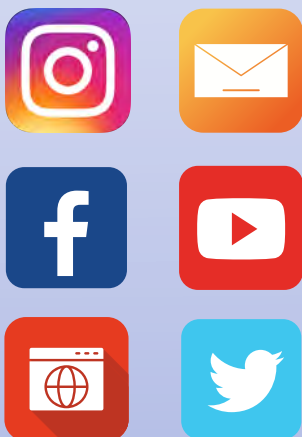
Hikwalaho, tiyunivhesiti ta Afrika Dzonga i swivandla leswi nga ni vuswikoti byo antswisa xivonoo ni xikongomelo xa SADiLaR. Hikwalaho ka sweswo ti tekiwa ti ri leti khomisanaka swinene. Mufambisinkulu wa SADiLaR, Profesa Langa Khumalo, u sungurile riendo ro endzela tiyunivhesiti leswaku a hlamusela ndlela ya nkoka leyi Xivandla lexi xi nga tirhisana na tona hayona, hilaha swi hlamuseriweke kahle hakona eka kungu ra nkoka ra SADiLaR.

Hikwalaho ka ntungu wa Covid-19, maendzo lawa hinkwawo a ma endliwa hi ku tirhisa tindlela ta inthanete to hlengelletano to kota Zoom kumbe mintlawwa ya Microsoft. Eka tinhlengelletano teto, Profesa Khumalo u hlamusele xikongomelo ni xivono xa SADiLaR.

Swikongomelo swa maendzo lawa ku vile, exikarhi ka swin'wana, ku sungula ntirhisano exikarhi ka tiyunivhesiti leti na SADiLaR hi ku ya hi swilaveko leswi swivandla leswi swi nga na swona kumbe tindhawu to karhi leti tiyunivhesiti leti ti lavaka ku ti hluvukisa. Ku ve ni mbuyelo wo hambanahambana ni lebyi tsakisaka lebyi kombaka leswaku ku ta va ni mihandzu leyinene. Ku vulavurisana loku veke kona ni Yunivhesiti ya Stellenbosch, Yunivhesiti ya Western Cape, Yunivhesiti ya Thekinoloji ya Cape Peninsula, Yunivhesiti ya Witwatersrand, Yunivhesiti ya Pretoria ni Yunivhesiti ya Venda ku endla leswaku ku va ni

tinhlengelletano tin'wana leswaku ku tiyisiwa vuxaka kumbe ku sunguriwa tipurojeke leti tsakisaka ni leti vuyerisaka hinkwawo. Loko maendzo ya le Yunivhesiti ya KwaZulu-Natal ma chaputiwa eku sunguriweni ka mojulu wa digital humanities eka Xikolo xa Vutshila. Mojulu lowu wu ta dyondzisiwa hinkwawo hi inthanete naswona wu ta ringetiwa eka kotara ya vumbirhi ya lembe ra dyondzo ra 2021.

SADiLaR yi tirhisana ni tiyunivhesiti leti leswaku ku hetiswa ku tsala xiviko xa ntwanano lexi nga ta lawula ndlela leyi va tirhisana hayona sweswi ni le nkarhini lowu taka. Hi ku fika ka Xivumbeko xa Pholisi ya Ririmi Rintshwa ra Dyondzo ya le Henhla, Profesa Khumalo hi ku tirhisana na Tiyunivhesithi Afrika Dzonga (Universities South Africa [USAF]), u rhangela nongonoko wa tinhlengelletano ta swidyondzeki to kanerisana leti nga ni swiyenge swinharhu ni Xandla xa Chanselara swin'we ni Mupfuni wa Xandla xa Chanselara va tiyunivhesiti hinkwato ta mfumo ta 26 ni swirho swin'wana swa nkoka leswaku va veka SADiLaR tanihi xivandla xa nkoka lexi nyikelaka mpfuno wa vuthekiniki ni makungu leswaku ku simekiwa ka Xivumbexo xa Pholisi ya Ririmi Lerintshwa ra Dyondzo ya le Henhla ku humelela. Ku fikela sweswi ku endzeriwa ka tiyunivhesiti ku tswale mihandzu swinene.

PUROJEKE YA COVID-19 YA THEMINOLOJI YA TINDZIMINYINGI

- Nomsa Skosana Na Respect Mlambo

Ekusunguleni ka lembe leli, Dorobankulu ra Tshwane ri tshinelele va Senthara ya Swipfuno swa Ririmi swa Dijithali Afrika-Dzonga (South African Centre for Digital Language Resources [SADiLaR]) leswaku va ri pfuna ku hlukukisa nxaxamelo wa theminoloji ya Covid-19 hi tindziminyinghi hi tindzimi hinkwato ta Afrika Dzonga.

SADiLaR yi tshineleriwe hileswi yi nga ni vuswikoti lebyikulu ni vonelo lerinene emhakeni yo hlukukisa tindzimi hinkwato ta ximfumo ta laha Afrika Dzonga, ni leswi yi seketelaka ndzavisiso ni nhlukukiso etimhakeni leti khumbhaka thekinoloji ya ririmi ni tidyondzo leti fambisanaka ni ririmi eka humanities ni social sciences.

Minxaxamelo ya theminoloji yi hlengeletiwe hi Dorobankulu ra Tshwane na SADiLaR. Nhlamuselo ya marito ni tihlamuselo ta matheme a swi ri hi Xinghezi ntsena. Endzhaku ka sweswo, Dorobankulu ra Tshwane na SADiLaR va tsale nhlamuselo ya marito wolawo hi tindzimi hinkwato ta ximfumo ta laha Afrika Dzonga. Dorobankulu ra Tshwane ri tsale nhlamuselo ya marito malawohi tindzimi ta tsevu, ku nga Xipedi, Xitswana, Xibunu, Xizulu, Xivhenda ni Xitsonga kasi SADiLaR yi tsale nhlamuselo ya marito wolawo hi tindzimi leti saleke ta mune, ku nga Xindebele, Xiswati, Xixhosa ni Xisuthu. Kutani matheme hinkwawo hi tindzimi hinkwato ya hleriwile hi Dorobankulu ra Tshwane swin'we na SADiLaR. Ku tiyisisiwa ka theminoloji ku endliwe hi tikomiti leti tiyisisaka theminoloji leti nga ehansi ka Tihuvo ta Tindzimi ta Rixaka (National Language Bodies [NLB]) naswona ntirho wolowo wu hakeleriwe hi SADiLaR kasi Dorobankulu ra Tshwane ri hlanganiseke ntirho wolowo. Ntirho wo tiyisisa a wu katsanga swirho swa NLB ntsena, kambe wu katse ni vatirhi va ririmi ni

valavisisi va tindzimi hinkwato, swin'we ni vativi wa ririmi.

Ntlawa lowu endleke purojeke leyi a wu katsa swirho leswi landzelaka swa ririmi ha rin'we:

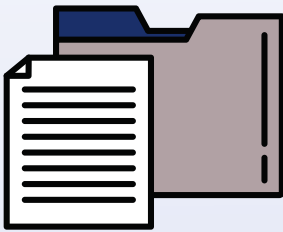
- **Xibunu:** swirho swa 4 swa NLB, vatirhi va ririmi ni valavisisi va 5 swin'we ni mutivi wa ririmi loyi a humaka eka Ndzawulo ya Rihanyo.
- **Xixhosa:** swirho swa 13 swa NLB, mutirhi un'we wa ririmi ni mulavisisi.
- **Xiswati:** swirho swa 9 swa NLB, vatirhi va ririmi ni valavisisi vambirhi swin'we ni mutivi un'we wa ririmi.
- **Xindebele:** swirho swa 11 swa NLB, vatirhi va ririmi ni valavisisi vambirhi swin'we ni mutivi un'we wa ta rihanyo loyi a humaka eka Ndzawulo ya Dyondzo.
- **Xitswana:** swirho swa 13 swa NLB ni vatirhi vanharhu va ririmi.
- **Xisuthu:** swirho swa 8 swa NLB, mutirhi un'we wa ririmi ni/kumbe mulavisisi ni mutivi un'we wa ririmi loyi a humaka eka Ndzawulo ya Rihanyo.
- **Xizulu:** swirho swa 12 swa NLB, vatirhi va ririmi ni valavisisi vanharhu swin'we ni mutivi un'we wa ririmi.
- **Xitsonga:** swirho swa 12 swa NLB, vatirhi va ririmi ni valavisisi vanharhu swin'we ni mutivi un'we wa ririmi loyi a humaka eka Ndzawulo ya Rihanyo.

Tlhava laha
leswaku u
tihlanganisa
na hina:

**Nxaxamelo wa
nhlamuselo wa
marito wa kumeka ni
le vuhlayiselweni
bya SADiLaR eka**

- **Xipedi:** swirho swa 11 swa NLB ni vatirhi va 3 va ririmi.
- **Xivhenda:** swirho swa 10 swa NLB, mutirhi un'we wa ririmi ni/kumbe mulavisisi swin'we ni mutivi un'we wa ririmi.
- **Xinghezi:** mulavisisi un'we ni mutirhi un'we wa ririmi.

Swirho hinkwaswo swa 136 swa NLB, vatirhi va ririmi, valavisisi ni swirho swin'wana swa SADiLaR swin'we ni lava humaka eka Dorobankulu ra Tshwane va hoxe xandla swinene leswaku purojeke leyi yi humelela.

Kutani ku tiyisisiwa ni ku ringanisiwa ka milawu leyi lawulaka nxaxamelo wa theminoloji ya tindziminyingi ku endliwe hi NLB ehansi ka PanSALB leyi seketeleke

ntirho lowu hi timali. Dorobankulu ra Tshwane ri hetisele swiyenge swo hetelela swa purojeke leyi, leswi katseke ku hlanganisa matheme, , ku gandlisiwa ni ku hangalasiwa ka swibukwana hi xivumbeko xa elektroniki ni hi phepha rinene. Dorobankulu ra Tshwane ri kandziyise ximfumo nxaxamelo wa theminoloji ya tindziminyingi ta COVID-19 hi Mawuwana 2021 hi ku tirhisa webusayiti ya rona leyi nge www.tshwane.gov.za tanihi ntirho lowu vanhu a va pfumeleriwa ku hoxa xandla eka wona naswona tikhopi leti gandlisiweke ti hangalasiwe eka tindzawulo to hambanahambana. Nxaxamelo wa theminoloji wa kumeka ni le vuhlayiselweni bya SADiLaR eka <https://hdl.handle.net/20.500.12185/544>.

SWITIRHISIWA SWA DIKIXINARI YA DIJITHALI YA XIN|UU

- Kerry Jones, Bonny Sands, Menno van Zaanen

XiN|uu i ririmi leri nga ekhombyeni swinene ro lova ra Xi!Ui-Taa leri khale a ri vulavuriwa hi vaakatiko va Afrika Dzonga lava vuriwaka Va#Khomani. Va#Khomani a va ri vahloti ni vahlengeleti va swilo hi ku ya hi ndhavuko wa vona lava humaka endhawini ya le dzongeni wa Kalahari.

Namuntlha, va hanya vutomi lebyi nkarhi wa vona wo tala va wu hetaka va lo titshamela. Hi ku pfumala nkateko,hi ku ya hi vativi va tindzimi, ku ni munhu un'we ntsena loyi XiN|uu ku nga ririmi rakwe ra manana, loyi a ha hanyaka ninamuntlha. Vito rakwe i #Xuu |Eeki Katrina Esau. Emalembeni ya sweswinyana, "Ouma" hilaha a tivekaka hakona hi ndlela ya rirhandzu, u lahlekeriwile hi swirho swa ndyangu ni vanghana va le kusuhi lava a a vulavula na vona XiN|uu.

Hi ku tikarhata va ringeta ku hlanganisa switirhisiwa swa timhaka ta matimu ni swa tindzimi leswi

endliweke hi XiN|uu, Ririmi ra Afrika ni Mfumo wa Ririmi ra XiN|uu swin'we na SADiLaR va tirha swin'we eka purojeke leyi vuriwaka " Digital Dictionary for N|uu". Xikongomelonkulu xa purojeke leyi i ku hlanganisa ndzavisiso wa timhaka ta matimu ni ta manguva lawa ta ririmi ra XiN|uu leswaku ku endliwa dikixinari leyi nga ta kandziyisiwa hi swivumbeko swinharhu, ku nga dikixinari ya xiviri ya edixini yo pimeriwa, , dikixinari ya dijithali leyi ku ngeniwaka eka yona hi ku tirhisa webusayiti swin'we ni app ya dikixinari. Switirhisiwa leswi swi ta kumeka mahala loko swi heta ku endliwa eku sunguleni ka 2023.

Tihlanganise na hina:

science & innovation

Department:
Science and Innovation
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Lava hoxeke
xandla eka
projeke:

NORTHERN
ARIZONA
UNIVERSITY

sport, arts & culture

Department:
Sport, Arts and Culture
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

MATIMU YO KOMA YA MATSALWA YA KHALE YA RIRIMI RA XIN|UU:

Hi 1970, a ku ehleketiwa leswaku ririmi ra XiN|uu ri lovile edzongeni wa Afrika. Hambiswiritano, hi 1990 hi nkarhi wa ku kambisiwa ka ndzhaka ya ndhavuko loku sunguriweke hi nhlango wa UNESCO, vanhu va 26 va humele erivaleni va vula leswaku va vulavula ririmi ra XiN|uu. Vativi va tindzimi vo kota Nigel Crawhall, Tony Traill na Levi Namaseb va tiyisise leswaku vanhu volavo hakunene a va vulavula XiN|uu ku nga ri XiNama hilaha vaaki va kwalaho a va ehleketa hakona eku sunguleni. Kutani hi rirhandzu Crawhall, Traill na Namaseb va sungule tshalatsahala ro tsala ririmi leri tanihi goza ra nkoka swinene etikweni. Xiviko lexi hlamuselaka hi vuenti ndlela leyi va sunguleke hayona ku tsala ririmi va ri karhi va tirhisana ni vaaki va ndhawu xi nga kumiwa eYunivhesiti ya Cape Town, nhlengeleto wo hlawuleka ehansi ka vito leri nge "#Khomani San | Hugh Brody Collection

(BVF41)".

Kusukela kwalaho ririmi ra XiN|uu ri koke rinoko ra vativi vo tala va tindzimi va kwala tikweni ni va le matikweni man'wana lava lavaka ku tiva mayelana ni tindzimi ta le dzongeni wa Afrika leti nga ekhomyeni ro lova. Ku hlengeletwa ka data sweswinyana ni ku tiyisiwa ku endliwe hi Mudyaxihi 2021 eUpington hi Kerry Jones, Ouma Katrina Esau (munhu wo hetelela loyi a vulavulaka XiN|uu), Claudia Snyman (ntukulu wa Ouma Katrina Esau), David van Wyk (Matsalana wa Nhlango wa Ririmi ra XiN|uu), Sussie Bock (muaki wa le Kalahari loyi a nga xirho xa Mfumo wa Ririmi ra XiN|uu tlhelo n'wana loyi a velekiweke hi vatswari lava a va vulavula XiN|uu) na Bonny Sands (loyi a hoxeke xandla a ri eUSA hi ku tirhisa inthanete).

DATA LEYI HLENGETIWEKE LESWAKU YI TIRHISIWA EKA NDZAVISISO NI NHLUVUKISO:

Data ya timhaka ta tindzimi leyi hlengetiweke hi Bonny Sands, Chris Collins, Amanda Miller, Johanna Brugman, Levi Namaseb na Alena Witzlack-Makarevich yi nyikeriwe hi swikongomelo swa purojeke leyi. Ku fikela namuntlha, data leyi yi helerile naswona yi katsa minchumu ya marito leyi lama tlulaka 1560. Minchumu ya marito swi rhekhodiwe hi vanhu lava loveke lava ku nga ririmi ra vona ra manana: Anna Kassie, Hanna Koper, Griet Seekoei, |Una Rooi, Kheis Brou, Hannie Koerant, Andries Olyn, Vytjie |Abaka Koper na Simon Sauls. Ouma Katrina Esau u katsiwile eka matimu lama rhekhodiweke naswona u yile emahlweni a pfuna ninamuntlha eku tiyisiweni ka hundzuluxo ni rungula leri rhekhodiweke leri twalaka kahle. Hinkwayo minchumu ya marito leyi tsariweke ehansi yi hundzuluxeriwe hi Xibunu, Xinghezi

ni Xikhoekhoegowab (ku nga tindzimi to hambanahambana ta le Namibia hilaha ti rhekhodiweke hakona hi Profesa Levi Namaseb). Ku engetela kwalaho, ku ni marito lama tsariweke ehansi hi maletere ya IPA swi suka eka rungula leri rhekhodiweke (leri hlamuselaka mavitanelo ya marito) ra minchumu ya marito lama rhekhodiweke ya XiN|uu. Sete ya data yi tlhela yi nyika 4860 wa tirhekodo ta l minchumu ya marito leswi nga endzeni ka swivulwa swin'we ni timhaka leti engetelekeke ta 20,000 leti rhekhodiweke (xikombiso, xitwari lexi loko xi vitaniwa xi sungulaka xi ri ni mpfumawulo wa xitwari xin'we ivi xi hetelela xi ri ni mpfumawulo wa xitwari xin'wana, marito lama xaxametiweke hi ku kongoma ni tibuku). Ku nga

Tihlanganise na hina:

Lava hoxeke xandla eka projeke:

RHODES UNIVERSITY
Where leaders learn

AFRICANTONGUE
Professional linguistic consultancy

Tihlanganise na hina:

ri na mhaka leswi matsalwa lama tsariweke hi XiN|uu a ma nga talangi emalembeni ya le ndzhakunyana, sete leyi ya data ri nyika nhlamuselo leyi enteke swinene ni matsalwa lama vulavulaka hi ririmi rero. Data hinkwayo sweswi yi le ku

lulamisiweni ku basisiwa no hlayisiwa hi xivumbeko xa dijithali leswaku yi ta kumeka evuhlayiselweni bya SADiLaR hi ku ya hi milawu ya FAIR ku tiyisisa leswaku ra kumeka, fikeleleka, ra swi kota ku vulavuriwa ni ku tirhisiwa hi vuntshwa.

MFIKELELO WA PUROJEKE:

Ku kunguhatiwe leswaku vanhu va laha Afrika Dzonga ni va le misaveni hinkwayo va kuma mfikelelo lowu landzelaka ku nga si fika lembe ra 2023:

1. Dikixinari ya xiviri

Tikhopi leti lavaka ku ringana 5000 ta dikixinari leyi nga ni minchumu ya marito hi tindzimi hinkwato ta mune leti boxiweke laha henhla ti ta nyikiwa vanhu lava humaka eka rixaka ra Va#Khomani, tilayiburari leti hlawuriweke, swidyondzeki ni valweri va tindzimi. Dikixinari leyi yi ta katsa ni matimu ya vutomi bya vanhu lava vulavulaka XiN|uu lava hoxeke xandla eka purojeke leyi swin'we ni vativi va tindzimi lava tirheke eka sete leyi ya data.

2. APP YA DIKIXINARI YA SELIFONI

Vhexini ya app ya dikixinari ya selifoni yi ta kumeka hi iOS ni Android. App leyi yi ta endla leswaku u kuma marito hi tindzimi to hambanahambana ni ku va ni ndlela yo olova yo secha marito. Swilo leswi endliweke sweswinyana swi komba leswaku app leyi yi ta va ni mixaka yimbirhi: vhexini ya muxaka lowu nga tirhiki hi inthanete ni lowu tirhaka hi inthanete lowu nga ta tirha hi ndlela

yo hambananyana. Nakambe u ta kota ku hlawula rungula leri rhekhodiweke leri nga kona eka app yoleyo.

3. DIKIXINARI LEYI NGA EKA WEBUSAYITI

Vhexini ya dikixinari leyi nga eka webusayiti wu ta va ni swilo swo tala ku tlula lowu nga eka app ya selifoni tanihi leswi yona yi nga riki na xiphiqu xa ndhawu naswona yi nga tsandzekiki ku endla swilo swin'wana ku fana ni selifoni. U ta kota ku nghena eka yona hi ku tirhisa tiwebusayiti to nghena hatona eka inthanete naswona yi ta kumeka tanihi webusayiti leyi nga ni tilinki to nghena eka tiwebusayiti tin'wana u suka eka webusayiti ya SADiLaR. Yi ta tirha ku fana ni app ya selifoni kambe yi ta va ni rungula leri engetelekeke leri rhekhodiweke. Eka tidikixinari letitimbirhi, leyi nga eka webusayiti ni leyi nga eka selifoni, ku ta laveka leswaku ku endliwa nchumu wo karhi eka tona, hi xikombiso, leswaku ti kota ku tamela mimfungho leyi yimelaka mimpfumawulo leyi munhu a yi endlaka loko a bulukisa ririmi rakwe leyi talaka ku va kona eka ririmi ra XiN|uu.

MAGOZA LAMA LANDZELAKA EKA PUROJEKE:

Sweswi, sete ya data yi le ku lulamisiweni ku basisiwa naswona marito hinkwawo lama hoxiweke eka dikixinari ma lava ku kambisisiwa hi munhu loyi a saleke loyi a vulavulaka XiN|uu. Endzhaku ka sweswo mapeletelo ya marito ma fanele ma pfumelelana ni ntirho wa hi valavisisi/vativi va ririmi lava hundzeke ku tiyisisa leswaku ku na fana mikarhi hinkwayo eka sete ya data. Rungula leri engeteleke leri rhekhodiweke ri ta hoxiwa laha ri

lavekaka kona naswona timhaka leti hlamuselaka rungula leri heheleke na tona ti lava ku kamberiswa ni ku lulamisiwa laha swi faneleke.. Hi ku hatlisa loko rungula leri heheleke ri basisiwile naswona ri kamberiwile ku vona loko hinkwaro ka rona ri fana naswona ri helerile, ri ta vekiwa eka vuhlayiselo bya SADiLaR. Leswi swi ta endla leswaku valavisisi lava swi tsakelaka va kota ku vona data yeleyo. Kutani sete yeleyo

science & innovation

Department:
Science and Innovation
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Lava hoxeke
xandla eka
projeke:

science & innovation

Department:
Science and Innovation
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SADiLaR
South African Centre for Digital Language Resources

Tihlanganise na hina:

ya data le yi ta cinciwa yi va hi swivumbeko swo hambanahambana leswi lavekaka leswaku ku vumbiwa mixaka yo hambanahambana ya tidikixinari (dikixinari ya xiviri, app ya dikixinari ni dikixinari leyi nga eka webusayiti).

Purojeke leyi yi langutana ni mintlhontlho yo hambanahambana. Xikombiso, ko va munhu un'we ntsena loyi a vulavulaka XiN|uu loyi a nga nyikaka vuxokoxoko byo tshembekaka bya mayelana ni marito hinkwawo lama nga eka sete ya data.. Ntungu lowu nga kona sweswi wu endla leswaku swi tika ku fambafamba tanihi leswi rihanyo ra lava ngheneleleke eka purojeke leyi ri faneleke ri tekeriwa enhlokweni swinene. Kasi hi tlhelo ra swa xithekiniki, mimfungho leyi tirhisiwaka ku komba lomu munhu a bulusaka ririmi rakwe ni mimpfumawulo loko ku vitaniwa marito swi vanga mintlhontlho yo tsakisa. Xikombiso, swa tika ku hoxa mimfungho yoleyo eka dikixinari ya dijithali tanihi leswi mimfungho yoleyo yi nga riki kona eka khibodo. Nakambe ku nyikela swiringanyeto (xikombiso, loko ku ri ni swihoxo swa

mapeletelo) swa tika. Mintlhontlho yeleyo hinkwayo swi le ku tivisiweni hi ku tirhisa switshunxo swo hambanahambana. Mintlhontlho ni switshunxo leswi swi kombisa leswaku ku endliwa ka mixaka leyi ya dikixinari a hi matlangwana naswona switshunxo leswi vaka kona hi nkarhi wolowo swi fanele swi kumiwa hi ntlawa wa valavisisi.

Lava hoxeke xandla eka projeke:
Ririmi ra Afrika, Mfumo wa Ririmi ra XiN|uu, Ndzawulo ya Sayense ni ku Cinca, Ntsindza wa Afrika Dzonga wa Switirhisiwa swa Dijithali swa Ririmi, Yunivhesiti ya Stellenbosch, Yunivhesiti ya Rhodes ni Yunivhesiti ya le Northern Arizona.

Yi seketeriwe hi timali hi: Ndzawulo ya Mintlango, Vutshila ni Ndhavuko

Loko u lava rungula leri engetelekeke mayelana ni projeke leyi, hi kombela u ya eka linki leyi landzelaka leswaku u ta kuma nkombiso wa mahala:
https://figshare.com/articles/presentation/Development_of_a_digital_dictionary_for_N_uu/15104322

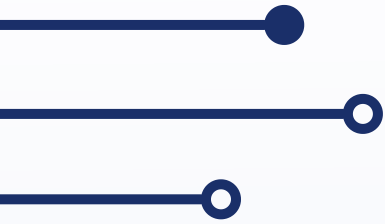

Nhlamuselo ya xifaniso: Mutivi wa khale wa ririmi a ri eku hlengeleteni ka rungula hi va 1990 a ri karhi a tsala hi ta ririmi ra XiN|uu. Kusuka eximatsini ku ya exineneni, Dawid Kruiper (loyi eku sunguleni a a ri ndhuna ya vanhu va rixaka ra Va#Khomani), Andries Olyn (loyi a vulavulaka XiN|uu) na Nigel Crawhall (mutivi wa tindzimi ni mulweri wa timfanelo ta vanhu).

science & innovation

Department:
Science and Innovation
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Loko u lava rungula
leri engetelekeke
mayelana ni
projeke leyi, hi
kombela u ya eka
linki leyi landzelaka
leswaku u ta kuma
nkombiso wa
mahala:

Tihlanganise na hina:

Nhلامuselo ya
xifaniso: Dawid
Kruiper a ri karhi a
tirha ni mutivi wa
tindzimi wa le
Namibia, Levi
Namaseb, hi mavito
ya tindhawu ta
ndhavuko endhawini
ya le Kalahari.

Nhلامuselo ya xifaniso: Vakulukumba va rixaka ra Va#Khomani va ri ehandle ka ndhawu leyi namuntlha yi vuriwaka Kgalagadi Transfrontier Park. A va hlongoriwe endhawini leyi leswaku ku endliwa ntanga wa tiko. Kusukela kwalaho va tlhele va kuma ndhawu ya vona hi vuntshwa ni leyi rhendzeleke Kgalagadi Transfrontier Park le N'walungwini wa Cape naswona va swi kota ku nghena entangeni.

science & innovation

Department:
Science and Innovation
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Nhlamuselo ya xifaniso: Vamakwavo va xisati va Swartkop va vulavula XiN|uu, lava humeleke erivaleni hi va 1990 naswona hi ku famba ka nkarhi va ve valweri va ririmi, ndhavuko ni ndzhaka ya vona.

Tihlanganise na hina:

Nhlamuselo ya xifaniso: Mutivi wa tindzimi Bonny Sands a ri karhi a tirha na Simon Saul, loyi a vulavulaka ririmi ra XiN|uu, eka hofisi ya nkarhinyana ya le Kalahari hi 2006.

Nhlamuselo ya xifaniso: Ku tiyisekisiwa ka rungula eUpington na Kerry Jones, Ouma Katrina Esau, Sussie Bock, David van Wyk na Claudia Snyman, hi Mudyaxihi 2021.

9 ta Mhawuri 1956

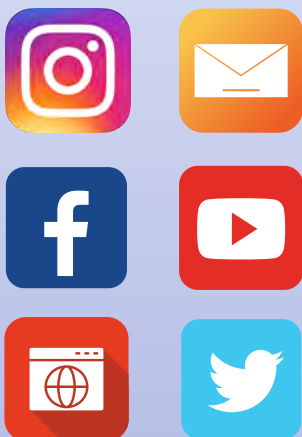

#N’HWETI YA VAVASATI2021: KU KURISA MUGANGA WA VAVASATI LAVA NYIKIWEKE MATIMBA HI TLHELO RA THEKINOLOJI EKA DYONDZO YA HUMANITIES NA SOCIAL SCIENCES

- Anelda van der Walt

“Afrika Dzonga yi tsundzuka N’hweti ya Vavasati hi Mhawuri tanihi ndlela yo khensa vavasati lava tlulaka 20 000 lava macheleke eUnion Buildings hi ti 9 ta Mhawuri 1956 leswaku va kombisa ku vilela ku alelana na leswi Milawu ya Pasi se a yi ta tirha ni le ka vavasati. Mfumo wa Afrika Dzonga wu tivise leswaku Mhawuri i N’hweti ya Vavasati naswona ti 9 ta Mhawuri ta tlangeriwa lembe ni lembe tanihi Siku ra Vavasati.” (<https://www.gov.za/womens-month>)

Tihlanganise na hina:

Lembe leri, ESCALATOR yi tlangerile N’hweti ya Vavasati hi ku simeka EMPOWER track ya Digital Champions Initiative hi ti 5 ta Mhawuri. Leswaku ku sunguriwa tsima leri, EMPOWER yi sungule nxaxameto wa swiendlakalo leswi nga ni nhlokomhaka leyi nge “Finding your place in an increasingly digital world as a woman in Humanities or Social Sciences”. Swiendlakalo leswi a swi pfulekele

vavasati lava tirhisanaka ni swivandla swa dyondzo ni ndzavisiso swa laha Afrika Dzonga eka tidyondzo hinkwato ni le ka swiyenge swihi ni swihi swa ntokoto wa dijithali kumbe swa xithekiniki.

Nxaxameto wu kongomane no kombisa vavasati lava nga eka dyondzo ya Humanities ni Social Sciences leswaku

Digital Champions Initiative Youtube channel

Tihlanganise na hina:

leswaku hi mhaka yini va fanele va va xiphemu xa mabulo ya swa thekinoloji, nkoka wa ndzavisiso wa dijithali ni wa tikhompyuta, ndlela leyi va nga dyondzaka ni ku kula hayona, nilswaku va nga wu kuma kwihi nseketelo. Hi ku kongoma hi navetise mitlawa leyi tiyimiseleke ku kurisa vukulu ni ku hambanahambana eka thekinoloji, yo kota WanaData, RLadies, The Carpentries, ni Youthmappers. Swivulavuri swa hina a swi katsa lava tirhaka hi swilo swa thekinoloji lava nga eka swiyenge swo hambanahambana swa ndzavisiso swo tanihi dyondzo, ndhavuko wa vanhu, tidyondzo ta vuxaka bya matiko swin'we ni ntivomiehleketo.

Hi ku ya hi xiviko xa 2018 lexi humesiweke hi Nhlangoano wa Ntirhisano wa swa Ikonomi na Nhluvukiso (OECD) lexi nga ni nhlokomhaka leyi nge "BRIDGING THE DIGITAL GENDER DIVIDE INCLUDE, UPSKILL, INNOVATE" (2018), swi tikomba vavasati va nga yi tirhisa thekinoloji. Eka rito ro rhanga ra xiviko xexo, vatsari va vula leswi landzelaka: "Namuntlha ku cinca ka swilo swa dijithali swi pfula tindlela letintshwa to va vavasati va nyikiwa matimba hi tlhelo ra ikhonomi kutani swi nga hoxa xandla eka ku ringana lokukulu hi tlhelo ra rimbewu. Inthanete, swivandla swa dijithali, tiselifoni ni vukorhokeli bya timali bya dijithali byi pfulela hinkwavo tindlela to 'hluvuka' naswona swi nga pfuna ku pfala vangwa leri nga kona hi ku endla leswaku vavasati va kota ku hola mali leyi engetelekeke, ku va pfulela mintirho yo tala swin'we ni ku va va kuma vutivi ni rungula leri tolovelekeke. Hi fanele hi wu tirhisa hi xitalo nkarhi lowu, lowu hi pfulekelaka leswaku ku va ni ku ringana hi tlhelo ra rimbewu emitirhweni, ku pfuna ku kula ka ikhonomi ni ku aka misava leyi amukelaka vanhu hinkwavo eka swa dijithali."

Kutani ku aka misava leyi va amukelaka hi mandla mambirhi vanhu hinkwavo eka swa dijithali i yin'wana ya swikongomelonkulu swa nongonoko wa ESCALATOR. Kungu ra Tinghwazi ta Dijithali, ku nga ntirho wa nkoka swinene wa ESCALATOR, i nongonoko lowu nga ni swiyenge swa tsevu swo pfuna valavisisi va dyondzo ya Humanities ni social sciences eka maendzo ya vona ya swa dijithali ni swa tikhompyuta. Swiyenge hinkwaswo swa ntsevu swa nongonoko swi kongomisiwe eka vayingiseri vo hambanahambana va EMPOWER track leyi ngopfungopfu yi langutaneke noseketela vavasati.

Nxaxameto wo simeka wa EMPOWER track a wu katsile swiyenge swa mune ni swivulavuri swimbirhi eka xiyenge ha xin'we. Hi nkarhi wa swiyenge sweswo, hi phere varhangeri va muganga lava tivaka swa thekinoloji lava humaka emigangeni leyi mikarhi hinkwayo yi lavaka ku seketela vavasati ni mitlawa yin'wana leyitsongo swin'we ni valavisisi lava humaka eka tidyondzo ta Social Sciences kumbe Humanities. Mivulavulo leyi rhekhodiweke ni tislalayi hinkwato leti swivulavuri swi yi hlaleriseke vayingiseri swa kumeka eka YouTube channel ya hina.

Vanhu va ve kona hi xitalo eka swiendlakalo leswi naswona lava ngheneleleke eka swona va vule mavonelo ni ku vutisa swivutiso swa nkoka hi nkarhi wa minongonoko ni le ndzhaku ka yona. Minhlangoano leyi yimeriweke yi katsa HSRC, UP, UCT, CPUT, SPU, UFH, UKZN, NWU, DUT, UWC, UNIZULU, UFS, TUT, WITS ni yin'wana yo tala! Hi swi langutele hi mahlongati ku ya emahlweni hi hlangana ni ntlawa lowu kulaka wa vavasati eka dyondzo ya Humanities ni Social Sciences lava tsakelaka ku hlanganisa ndzavisiso, ku dyondzisa ni thekinoloji.

NDZAVISISO WA THEMINOLOJI YA RIMBEWU U HI XIBUNU EKA SADILAR

- Benito Trollip

Ekuneleni ka lembe ra 2020, i valavisisi vambirhi va SADiLaR, ku nga Benito Trollip na Deon du Plessis, va sungurile riendzo ro endla ndzavisiso wa theminoloji ya rimbewu hi Xibunu. Lexi va susumeteke ku endla tano a ku ri [blog ya Xibunu](#) leyi Benito a yi tsaleke swin'we na Risha Lötter eku sunguleni ka 2020, leyi a yi vulavula hi ntlhontho lowu munhu a langutanaka na wona wo tihlamusela kumbe wo hlamusela leswaku u wela eka rimbewu rihi loko ririmi rakwe ri nga ri na rona rito leri hlamuselaka sweswo.

Hlalela
nkombiso
wa vhidiyo
LAHA.

Loko ku langutisiwe eka theminoloji ya rimbewu hi Xibunu, swin'we ni vuswikoti lebyi fikeleriweke hi ku tirhisa tindlela leti nga kona ta dijithali ku yi lavisisa, swi va nyikile nkarhi wa kahlelowu a va nga lavi leswaku wu va lahlekela.

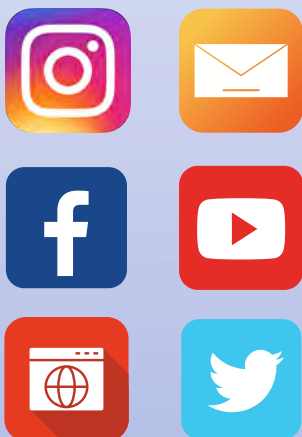
Rimbewu va ri karhi va tirha swin'we ni huvo ya ririmi ra rixaka ra Xibunu ya PanSALB. Tindhawu to hlayanyana to endla vulavisisi lebyi engetelekeke ti boxiwile eka nkombiso wa vona.

Nchumu wo sungula lowu va nga wu endla a ku ri ku tsala nkomiso wa mhaka wo wu rhumela eka nhlengeletano wa matikomambe lowu a wu vulavula hi ku kongoma hi timhaka leti khumbhaka rimbewu ni ririmi. Nkomiso wa mhaka leyi va yi tsaleke ni ku yi rhumela eka Nhlengeletano wa Nhlangoano wa Rimbewu Matikomambe wa vu 11 ni Mihlangoano ya Ririmi ([ya kumeka eka inthanete](#)) a ku ri goza ro sungula ro humesela erivaleni mhaka leyi ya nkoka. Nakambe [nkombiso wa kona wa vhidiyo](#) wa ha ku hoxiwa eka xitichi xa SADiLaR xa YouTube. Leswi va kaneleke ha swona swi katsa swiyenge swo hambanahambana swo tsakisa swa matimu ya Xibunu yo vekela vanhu milawu ya mahanyelo, leswi kumbexana ku nga swona swi hoxeke xandla leswaku ku nga vi na theminoloji rimbewu. Valavisisi lava va tlhele va kombisisa matshalatshala lama endliweke hi swirho swa ririmi ni miganga yin'wana leswaku ku sunguriwa theminoloji, ku kota [Tshisimani Centre for Activist Education](#) ni Khomixini ya ku Ringana hi Tlhelo ra

Kusukela loko ku khomiwe nhlengeletano hi Mawuwani 2021, ntirhisano wolowo wu ye emahlweni, ngopfungopfu eka tinhlokomhaka leti ku vuriweke leswaku ti lava ndzavisiso lowu engetelekeke. Purojeke leyi yi le ku ndlandlamuxiweni sweswinyana hi tindlela to hlayanyana leti katsaka ku kanerisana loku enteke swinene eka swiyenge swo hambanahambana swa ntshamisano, swa ririmi ni swa tipolitiki leswi kuceteleke ku hluvukisiwa ka Xibunu, ku ndlandlamuxiwa ka marito lama vuriweke eka nhlengeletano leyi boxiweke laha henhla, ni ku kaneriwa ka marito lawa swi nga ha endlekaka leswaku ma sandza kumbe ma chicha munhu xindzhuti kumbe mongo lowu matheme lama fambisanaka ni vanhu va LGBTQIA+ ma tirhisiwaka eka wona. Purojeke leyi yi ta lavisisa loko vanhu va ma amukela marito lawa kumbe va ha ma tirhisa ntsena ku rhuketela kumbe ku chicha van'wana xindzhuti.

Hlalela nkombiso wa vhidiyo [LAHA](#).

Tihlanganise na hina:

SWIENDLAKALO LESWI TAKA

Nhlangano wa Digital Humanities ya eDzongeni ra Afrika (DHASA)

29 Hukuri-3 N'wendzamhala 2021

Nhengeletano wa DHASA i nongonoko wa tidyondzo to hlaya leti lunghiseleriweke valavisisi lava tirhaka eka tindhawu hinkwato ta Digital Humanities (leti katsaka ririmi, kambe yi nga pimeriwi eka ririmi, matsalwa, vutshila, ku encenyeta ni tidyondzo to tlanga switori, tidyondzo ta vuhaxi, vunanga, matimu, ntivovanhu, ntivomiehleketo, tithekinoloji ta ririmi, tidyondzo ta layiburari, filosofi, maendlelo ya swilo,

tiphurogireme ta khomphyuta ni ku hlayela tinhlayo kambe a swi heleli kwala). Xikongomelo xa wona i ku pfula tindlela to va ku sunguriwa ntlawa wa vanhu lava rhandzaka tidyondzo ta sayense ta Digital Humanities.

Ku tsarisa eka inthanete ku pfuriwile ku fikela hi ti 28 ta Hukuri 2021:
<https://dh2021.digitalhumanities.org.za/registration/>

Switirhisiwa swa Tiwekixopo ta Tindzimi ta Ndhavuko ta Afrika

29 Hukuri-3 N'wendzamhala (hi nkarhi wa nhengeletano ya DHASA)

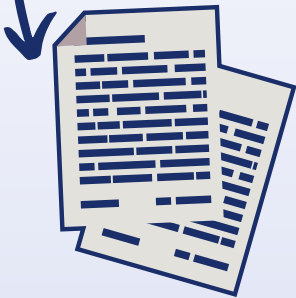
SADiLaR yi hlela wekixopo ya vumbirhi ya RAIL ya dyondzo ya switirhisiwa swa ririmi ra ndhavuko ra Afrika. Xikongomelo xa wekixopo leyi i ku hlengelela valavisisi lava tsakelaka ku komba vanhu vulavisisi lebyi va byi endleke, xisweswo va kurisa dyondzo ya tindzimi ta ndhavuko ta Afrika. Wekixopo leyi yi hlamusela switirhisiwa swa xiyimo xa le henhla swa sweswinyana ni ku kandziyisa switirhisiwa leswi nga kona swa ririmi ra ndhavuko ra Afrika, leswi katsaka data ni mathulusi. Ku engetela kwalaho, yi ta pfumelela ku avelana vuxokoxoko exikarhi ka valavisisi lava tsakelaka tindzimi ta ndhavuko ta Afrika ni ku sungula

ku kanerisana mayelana ni ku antswisa switirhisiwa ni ku endla leswaku swi kumeka hi xitalo.

Wekixopo ya RAIL yi ta khomeriwa endhawini yin'we ni nhengeletano wa DHASA, xisweswo ku ta tsarisiwa eka webusayiti ya DHASA: <https://dh2021.digitalhumanities.org.za/registration/>

Lava tsakelaka ku va kona va fanele va tsarisa ku ya eka nhengeletano yoleyo ivi va hlawula ku ya eka wekixopo ya RAIL loko va ri karhi va tsarisa.

Tlhava laha leswaku u hamba u kuma papilahungu ra hina

Tihlanganise na hina:

